

USTAD YANAN OCAQDA

Əli Rza XƏLƏFLİ

ƏKİNCİYƏM, yaxud ustadla vida düşüncələri

(Əvvəli ötən saylarımızda)

*Məhsər imiş dünya gördüm gözümülə,
O dünyamı aparıram özümülə.
Məzəlinim, aqlamayın mənəminim,
Mən özümü aqlamayın sözümlə.*

Hüseyn Kürdoğlunun özünə
epitafiyası.

*Demərim sən mənə umut, unama,
Sözümü sənəyə çəkib sinama.
Ay dünya, istəyim, diləyim budur,
Daha mənədən sonra mənə qnama.*

Əli Rza Xələfli.

Əkinci olmağımdan danışıcağam; ancaq hələ qalsın...

Ədəbi ictimai fikrimizdə Hüseyn Kürdoğlunun xüsusi yeri var; istər poeziyanın milli ruhunun qorunmasında, istərsə də ədəbi düşüncədə vətəndaş mövqeyinin mübarizə müstəvisinə çıxarılmasında. Onun yaradıcılığını bu istiqamətə - azərbaycanşünas alim-şair mücahidləsinə çəkən onun milli ruha bağlılığı, Vətənə, yurda sonsuz sevgisi idi. Onun tədqiqatçıları birmənalı şəkildə Hüseyn Kürdoğlu sevgisini tədqiqatlarında əsas açar kimi qəbul etmişlər. Xatirəsinə həsr olunan "Bir şeir bulduğumdun" (2005) adlı məqalələr, xatirələr, şeirlər kitabında görkəmli alimlərin, söz-sənət adamlarının yazılarında onun sonsuz sevgi əlmə, elə onun özünə sonsuz sevgilərə təqdir olunur. Ədəbiyyatşünaslığın aparıcı simaları onun zəngin poetik düşüncə sistemini acır, şeirlər onun mübariz və əzabək obrazını tərənnüm edirlər. Və yəno aparıcı xətt sevgidir. Onun özünə insana, yurda, həyata sevgisi və onun özünə sevgi.

Yaradıcılığın mayasında, məğzində dayanın sevgi, görünür, paslanmayan aqardır. Və həm də "sim-sim" in sehri qapısını açmaqda yeganə aqardır.

Bələhliklə, əziz oğuc, əvvəldə qeyd etdiyim kimi, həmin o sevgi ilə qəlbə rıqqətə gələnlərdən biri də mən oldum. "Açar" Hüseyn Kürdoğlu sarayının bütün qapılarını üzümə açmışdı. Günlər ötdükcə mən sarayın bütün əlmə ilə üz-üzə qalmaqdan döymür, daha da bu əlmə can bir qəlb olurdum.

Ustad Hüseyn Kürdoğlunun həyat və yaradıcılıq taleyindən, dövründən və nühiyindən danışın "Bir ayrılıq odu var..." adlı kitabımın ikinci hissəsi "Ustad yanən ocaqda" adlanır. Bu hissəyə şeir haqqında ədəbi publisistik yazılarımı topladım. Bəzi iradlara baxmayaraq, bu yəndən yazılarımı da kitabə daxil etdim. Bəlkə, mənim də sözüm gələcəkdə həmişə sirlər üçün açar oldu. Ancaq oxucuma deyiləsi sözüm var. Dünya ətəyini kimlərin əlində əbədi saxlamır. Bəlkə mövzudan bir qədər kənara çıxsam da deyəcəklərim oxucu ilə halallıq maqa-

ndır...

Başar nəslə hələ peyğəmbər görməmişdi. İnsanlar təbiətə döyüş-döyüşə üzə gələcəyə yol gəlirdi. Qida tapmaq, sağ qalmağ uğrunda mübarizə günün əsas, həyatı işi idi. Füzuli şəhərinin yaxınlığında Azıx, Qazaxda Dəməli, Cəbrayıl "Düvlər sarayı", Lerikdə Buzeyr və nəhayət dünya şöhrətli Qobustan Şimali Azərbaycan ərazisində qədim insan məskənləri kimi tarixi izləridir. Elm də insanın ilk yaranma məskənləri kimi Qafqazı, Ön Asiya və Kiçik Asiya ərazilərini də tanıyır.

Seçilmişlər başər nəslinin sürurlu zamanında onə çıxır və insanları şüurlu aznaməyə çağırır, sürürün, insanı düşünənə sağlam, aydın istiqamətə inkişafına təsir göstərir, tokan verirlər.

Babək zamanında insanlar Şirva adlı Tanrısal qüvvəyə hələ də üz tutur, ondan kömək umurdular. Bu gün Şirvan adının ucsu və dayaz şərhini verənlər hələ Avesta təfəkküründən gələn bu mənəvi güc mənəbyindən görünür xəbərsizdirlər.

Xidir Zində dağı məşhurdur. Canlı, diri Xidir adı - Xizir seçilmişin adı ilə bağlıdır.

Zərdüşt peyğəmbər dünya təfəkküründə kifayət qədər güc mənəbyi kimi qəvanlıb, ayri-ayrı zamanlarda Avropa Zərdüşt və Avesta ruhundan inqilabi inkişaf amili kimi bəhrələnb. Hatta Almanyanın ifrat millətçi sosialistləri Nitsşenin nazariyyası ilə Zərdüşt ideyaları əsasında özlərinin ideologiyalarını da yaratmışdılar. Hitler bu ideologiyadan yararlandı. Hitler bu insanlığa qənim fəlsəfi sayırdı.

On illər boyu (otuz il) Aşiq Ələsgərin məşhur "Dağlar" qoşmasında "aralı" sözünün düzün qafiyə olmadığını izahları bəşub etmək istəsək də qəbul olunmurdur. Çünki artıq yaddaşlardan itməkdə olan "aralı" (fərqli) sözünü dil az qala tamam çıxıxd etmişdi. "Aralı" sözü ilə bağlı mübarizəmi professor Məhərrəm Hüseynov "Əli Rza Xələflinin "aralı" sözü ilə bağlı mücahidliyi" adlandırdı. Və daha bir söz məşhur qoşmada öz yerini tutur.

*Bahar fəslə yaz ayları gələndə,
Sisənil, sümbüllü, lələli dağlar.
Yoxsuldu, ərbəbi, şahı, gədəni
Tutmaq bir-birindən əlalə dağlar.*

Böyük Səməd Vurğunun Aşiq Şəmşirə müraciətli məşhur qoşması dillər əzbəridir:

*Aşiq Şəmşir Dəli dağdan keçəndə
Köküllü qayadan xəbər al mənə.
Ceyran bulduğundan qızlar içində
Səz tutub, söz qoşub yada sal mənə.
Nə qədər izah etsəm də, yəno aşıqlar
"qızlar içində" ifadəsini dəyişmir. Axı S.Vurğun elə deməzdi. Deyərdi ki:*

*Ceyran bulduğunda, qızlar içində
Səz tutub, söz qoşub yada sal mənə.*

Qeyd edim ki, şair Əhməd Fərhadin (Cəbrayıl) bu kimi məqamlarla bağlı maraqlı müşahidələri var. Hələ bu misranın "Ceyran bulduğunda, yığnaq içində" oxuna bilən variantı da var. Təsəssüf ki, aşıq mühiyyəti və ələ Vurğunşünaslar da susunluq göstərir.

On beş ildən çoxdur ki, "səxsiyyət vəsiqəsi" termininə etiraz edir, bunun "kimlik", "səxsin vəsiqəsi" (yaxud "səxsi vəsiqə") kimi yazılmalı olduğunu deyirəm və yazıram. Sosial şəbəkələrdə və qzət yazılarında qeydlərdən istifadə edir, doğruluğunu təsdiqləyirlər. Öz adlarına çıxıxımlar da olur.

Laçın rayonunun əvvəlki adı "Abdullar" olub. Zənnimcə, bu ad üzərində də düşünməyə dəyər. Bu ad ərazinin tarixi, mənəvi yükünü daşımaq baxımından da bugünkü mübarizəmizdə düşməndə qarşı mənəvi yarağ olardı.

"Bir ayrılıq odu var..." adlı iş cəmiyyəyə təqdim etmək diləyində olduğum kitabimlə əkinçilik missiyamı davam etdirmək istəmişəm. Mən seçilmiş olmasam

da, seçilmişlərin əkinçilik və çobanlıq missiyasını yaxşı bilərəm. Sənətkar heç vaxt ölmür, o, yaşayır, yeni nəsilərin tərbiyəsində, dilə, yurda sevgi ruhunda böyüməsində yaxından iştirak edir.

Mən ruhunda, varlığında olan ustadın obrazını görə bildiyim kimi yaratmaq istədim. Və bu yaratmaq istəyini doğulub böyüdüyü təbiətin özünə bənzətməyə çalışdım. Akademik Teymur Bünyadov onun özü ilə yeri-yurdu arasındakı doğmalığı biçimini xatirəsində saz ahəngi qəzışmələrlə belə çatdırır: "Bir qayda olaraq, dağ adamlarının təbiətində doğulub bəyaz-başə çatdığı yerin təbiətilə bir yaşayılıq, eynilik, doğmalığı hökməndir. Onlar dağlar qədər vıqırlı, arkalı, ürəkli, gözümüllü və kövrək olurlar. Təbiətində zəmişlik, səmavilik və aydınlığı özünü büruzə verir. Dağların ürəkliyə açıq, sadə, səmimi, özü bütöv, sözü bütöv olurlar. Dədəyindən dönməz, qururunda əyilməz, sədaqətli, etibarlı, diəz iqlərlidirlər. İnadlı, iradəli, inancil, istiqanlı, vətəncanlıdırlar. Həm torpağının ağası, həm torpağının quludurlar. Bütün bu keyfiyyətlər Hüseyn müəllimin təbiətində özünə geniş yer tapmış, o bir dağlar oğlu kimi tanınmışdır. Hüseyn müəllim qeyri-əlli olduğu qədər də həyəli, abırlı, ismətli, isbatlıydı ("Bir şeir bulduğumdun...") Şair Hüseyn Kürdoğlu haqqında məqalələr, xatirələr, şeirlər, Bakı-2005, "Sabab" nəşriyyatı, səh.182). Heç nəyi əlavə etmək lazım deyil. Bu səhra karvanının ləngəri hər şeyi deyir. Yeri gəlmişkən, Hüseyn Kürdoğlunun da əziz olan Ziya Bünyadovun ölümü ilə bağlı həkimlərin belə bir rəyi var: "O, ölümü səkət qarşılayıb". Bu, əlbəttə, elmi təbabətə aid olan məsələdir. Ancaq insanın gücündən, qüdrətindən, mərəliyindən xəbər verən məsələdir. İnsan özü ölümü sakit qarşılaya bilər. Ancaq biz ölməyə necə sakit qarşılaya bilərik? itkiyə qarşı təmkinli, soyuqanlı münasibət qəbulolunandır. bəlkə də vacibdir. Amma laqeyd münasibət, bu, artıq faciədir. Şair Firdus Şimşayın xatirəsini mən həmişə ağıllı duyğularımın amram və unuda bilirməm. Yaşamağın əzabını ölməyə qəbil gəlmək gücüyə öldürmək hökmü...

biri, deyək ki, - kiminsə kiminsə içəvidən- içəriyə oxşarlığında, ya da yaşadığı, tay-tuşluq, qohumluq-qançəkərlik, ya da qan yaddaşında, biri də yol birliyi, o yolu qala çevirən əqidə-amaq oxşarlığı, peşə eyniliyi. Eyni yolun yoxluları kimliyindən, haralığından asılı olmayaraq bir-birinə daha tez uyulub-tişinirlər. İnsanlar görüb-başə vurdular hər hansı işin dayarını peşə dostlarını gözüylə ölçüb-biçməyə maraqlıdır. Ancaq bu baxımdan da hər adamın çox yox, üzəgi, iki-iki komil düşüncəsi olur. İnsan öz-özünə qapısın başə düşünməyə açmaqdan ötrü ələ bil kiminsə arayış-axıtarını, kiminsə yoluna göz dikib gözləyir. Axtardığımız tapanda dərindən notəs ah. Bəls təməşhurlər illəri arxada qoyducaq təmələnlə-bərkliyib dostluq-döğməliq ayrılmaqlığına çevirir" ("Bir şeir bulduğumdun...") Şair Hüseyn Kürdoğlu haqqında məqalələr, xatirələr, şeirlər, Bakı-2005, "Sabab" nəşriyyatı, səh.182). Heç nəyi əlavə etmək lazım deyil. Bu səhra karvanının ləngəri hər şeyi deyir. Yeri gəlmişkən, Hüseyn Kürdoğlunun da əziz olan Ziya Bünyadovun ölümü ilə bağlı həkimlərin belə bir rəyi var: "O, ölümü səkət qarşılayıb". Bu, əlbəttə, elmi təbabətə aid olan məsələdir. Ancaq insanın gücündən, qüdrətindən, mərəliyindən xəbər verən məsələdir. İnsan özü ölümü sakit qarşılaya bilər. Ancaq biz ölməyə necə sakit qarşılaya bilərik? itkiyə qarşı təmkinli, soyuqanlı münasibət qəbulolunandır. bəlkə də vacibdir. Amma laqeyd münasibət, bu, artıq faciədir. Şair Firdus Şimşayın xatirəsini mən həmişə ağıllı duyğularımın amram və unuda bilirməm. Yaşamağın əzabını ölməyə qəbil gəlmək gücüyə öldürmək hökmü...

*Hüseyn Kürdoğlunun ölüm xəbəri,
Obanı göynətdi, eli göynətdi.
Bu ağır itkinin qəmi, kədəri,
Şəh pərdə üstündə zili göynətdi.*

*Dənməzdi ürəyi qoşa dərindən,
Laçın həsrətini, Şuşa dərindən.
Yaxulın qayaya, qala dərindən?
Bilinsin zirvəni, tili göynətdi.*

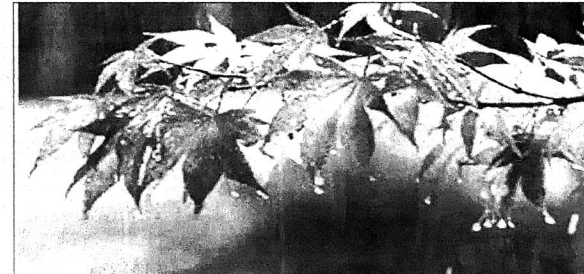
*Matəm donu geiyib Laçın qayası,
Qeyb olub qanlı, bəslü yurvası.
Dolduğ zıvada tutanda yası,
Tərtərin harayı səli göynətdi.*

*Əzəli yetməmiş getdi dünyadan,
Gör nələri eylədi, gərdisi-dövrən.
Şair yaratmışdı onu Yuradan,
Cinash sevirind dili göynətdi.*

*Mən şair Şimşayım, demirəm belə,
Qələm dilə gəldi, götürdüm ələ.
Yaxud ki, yaxulın obaya-ələ,
İki min üçüncü ili göynətdi.*

Firdus Şimşək də Hüseyn Kürdoğlu yolu seçmişdi. Amma bu yoldan əvvəl (20 avqust, 2003) dostunun xatirəsinə həmin elegiyamı yazmışdım. İtkiləri laqeyd qarşılamaq insanlığın faciəsidir.

(Davamı 9-cu səhifədə)

arəsində yaxulıq yaradan ünsirlərdən

ƏKİNÇİYƏM

(Övvəli 8-ci səhifədə)

Hüseyn Kürdoğlu poeziyası, poeziyada yaratdığı ənənə amacına (məqsədinə) yetməkdə əsas arac (vasitə) olub. Əslində, bu kitabı yazmaqla kökə, soya qayıdış üçün varlığımdan gələn səsi araya gətirmişəm... Və Hüseyn Kürdoğlu ruhu da bu yolda yardımçım olub. Ayrı-ayrı sözlər, ifadələr uğrunda mübarizəm də ustadın istəklərinin davamı üçündür.

Söz də söz ola-ola yol gedir, düşüncənin ağrılı-acılı, sevincli-fərəhli anlarından, gah dumanlı, gah da aydın axarından keçir. Qələm əkinçi kotanı kimi ağ kağız üzərində şırım açdıqca düşüncələrim sözün dəni, toxumu kimi bu şırımlarda öz yerini alır... Heç bilmədim «Əkinçiyəm» adlı qəsidəm bu yerdə özünü necə tapdı.

*Əkinçiyəm əzəldən - yal-yamac, düz əkirəm,
Yalanları çevirib həqiqət, düz əkirəm.*

*Güney-güney ağıla, çınqıllı, daşlı başa
Bitməyə düşüncədə, fikirdə söz əkirəm.*

*Xatirəsi, yaddaşı pozulmuş, azmışları,
Qarabağa aparın yollara iz əkirəm.*

*Cəsarət yoxa çıxıb, hünər qeybə çəkilib,
Dözüm, təpər, dəyanət, bükülməz diz əkirəm.*

*Əzrayıl donu geyən ehtiyac qılınc çəkib,
Ucuz ölüm gətirən əcələ naz əkirəm.*

*Zaman ilə döyüşdə, vaxt ilə savaşıdayam,
Ömrümü şüm eləyib, dənimi tez əkirəm.*

*Varlığından ac olan doymaz yesə dünyanı,
Bilirəm ki, bəs deyil, hələ də az əkirəm.*

*Şəhriyardan yadigar Daşti-Muğan üzündə,
Quzu-quzu dərdləri yığmağa küz əkirəm.*

*Uçurdular dəhnəni, quraq qaldı əkdiyim,
Yazlığı yanıb getdi, payızlıq, güz əkirəm.*

*Ərimədi qarları, çox uzandı qışı da,
Buz bağlayan ürəklər isinsin - yaz əkirəm.*

*Ocağı sönmüşlərə xəbər çatsın, sevinisin,
Gəlsinlər aparmağa od, ocaq, köz əkirəm.*

*Qızıl-qırmızı baxıb doğruları görməyən
Bəsirətdən korlara görməyə göz əkirəm.*

*Bir kərə əkmək ilə bitmir səpdiyim toxum,
Bezmirəm çevirməkdən, döndərüb yüz əkirəm.*

*Çırtma vursan qan çıxan mənaları tovlayıb,
Çox dərinə çəkmirəm, dayazdan, üz əkirəm.*

*Xələflini bezdirən turşumuş sifətlərin
Yerinə abır, ismət - göyərsin, üz əkirəm.*

*Yalanın dəyirmanı doğruları üyütdü,
Zərrədən hər nə qalsa, üfürüb toz əkirəm.*

*Varlıqlar öranı, kasad oldu düşüncə
Keçəllədi ruhumuz, şumlayıb daz, əkirəm.*

*Dözüm bizim canımız, dözməkdə tayımız yox,
Gözləsən halva bişər, qora var, döz, əkirəm.*

*Əkdiyimi yuxu bil, yuxu yozan çağırısan,
Səsinə Yusif gələr, ona de, yoz, əkirəm.*

*Gizləndə höyür alan, aşkarda doğmaladı
Təzə nəfəs doğular, tarixi yaz, əkirəm.*

*Dilə çəksə dərdini alıyar, ağzı yanar,
Əli Rzanın köksünə tazana, saz əkirəm.*

Sənətkar əkinçidir. Düşüncələrə əkdiiyi itə... Bitirdiyi, bara-bəhərə gətirdiyi düşüncə toxumları, çiçəkləri, pöhrələri ilə. Dövrün ən saf toxumlu əkinçilərindən biri də ustad Hüseyn Kürdoğlu idi. Mən də onun yolu ilə getməkdən çox, onun əkininin qaldığı yerdən yola davam elədim.

Mənim bir missiyam da var: ad əkirəm... Yıpranmış, mənən köhnəlmiş, insanın köləliyini, qulluğunu tələqin edən adların əvəzinə qədim, qədim olduğu qədər də yeni adlar əkirəm. Arac, Amac, Aman, Açar, Alac... dilimizin türk əsilli sözləridir. Böyük həflərlə yazmaqda məqsədim oxucunun diqqətinə çəkməkdir. Bu sözlərdən yeni nəsillər şəxs adları kimi də istifadə edə bilər.

Əkinçiyəm... Və bunu qürurla, təkrar-təkrar deməkdən çəkinmirəm.

28.08.2017-ci il.